

SU KARIAVIMO PRIEMONĖMIS SUSIJĘ KARO NUSIKALTIMAI: TARPTAUTINĖS HUMANITARINĖS TEISĖS IR TARPTAUTINĖS BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS SANTYKIO PROBLEMAS

Dovydas Špokauskas

Vilniaus universiteto
Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto asistentas
Vokiečių g. 10, LT-01130 Vilnius
Tel. (+370 5) 2 51 41 30
El. paštas: dovydas_spokauskas@yahoo.com

Straipsnyje nagrinėjama, ar Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statuto nuostatos visiškai perteikia kariavimo priemonių pasirinkimą reglamentuojančias tarptautinės humanitarinės teisės sutartines ir paprotines nuostatas.

The analysis assesses whether the provisions of the Rome Statute of the International Criminal Court do not fully reflect the customary and treaty norms of international humanitarian law related to the choice of means of warfare.

Įvadas

Tarptautinė humanitarinė teisė (THT) įtvirtina ginkluotus konfliktus reglamentuojančius principus ir taisykles bei nustato teisinę apsaugą konflikte nedalyvaujantiems arba nebedalyvaujantiems asmenims. Greta nuostatų, susijusių su sužeistųjų, ligonių, civilių ir karo belaisvių apsauga, svarbi THT dalis yra skirta kariavimo priemonėms, t. y. ginklams, kurie gali būti panaudoti karinio konflikto metu, riboti, siekiant išvengti jų sukeltos neproporcingos humanitarinės žalos. Pastarosios nuostatos yra pagrįstos 1907 m. Hagos taisyklių dėl sausumos karo įstatymų ir papročių [2] 22 straipsnyje bei 1977 m. Ženevos konvencijų pirmojo papildomo protokolo dėl tarptautinių ginkluotų kon-

fliktų aukų apsaugos [9] 35 straipsnyje įtvirtintu principu, kad, kilus kiekvienam ginkluotam konfliktui, konflikto šalių teisė pasirinkti kariavimo metodus ir priemones nėra neribota. Detaliai šis principas įgyvendintas daugelyje tarptautinių sutarčių, draudžiančių arba ribojančių tam tikrų ginklų panaudojimą.

Nors ginkluotų konfliktų šalimis paprastai vadinamos valstybės, kovotojai už nepriklausomybę ar sukilėliai, iš tiesų konkretaus konflikto eiga priklauso nuo šimtų ar net tūkstančių asmenų, priimančių politinius sprendimus dėl ginkluotos jėgos panaudojimo, kuriančių karo strategijas, pasirenkančių konkrečią puolimo ar gynybos taktiką arba tiesiog vykdančių įsakymus karo lauke. Atsižvelgiant į tai, THT aiškiai

įtvirtintas asmeninės atsakomybės principas, įpareigojantis valstybes užtikrinti veiksmingas baudžiamąsias sankcijas asmenims, padariusiems arba įsakiusiems padaryti karo nusikaltimus [6; 49 straipsnis]. Asmeninė atsakomybė už sunkiausius tarptautinės teisės pažeidimus taip pat yra ir tarptautinės baudžiamosios teisės (TBT) dalykas, todėl nenuostabu, kad nuo pat šios tarptautinės teisės šakos ištakų į jos taikymo sritį buvo įtraukti sunkūs THT pažeidimai, vadinami karo nusikaltimais.

Šiame straipsnyje nagrinėjama dviejų minėtų tarptautinės teisės sričių sankirta, įvertinant, ar galiojanti TBT tinkamai atspindi THT sutartines ir paprotines nuostatas, reglamentuojančias kariavimo priemonių pasirinkimą. Vadovaujantis šia analize, daroma išvada, kad, nors su kariavimo priemonėmis susiję THT pažeidimai pripažįstami karo nusikaltimais, daugelyje anksčiau ir dabar veikiančių tarptautinių baudžiamųjų teismų statutų, Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statute [14] įtvirtintas baigtinis šių nusikaltimų sąrašas neatspindi visų galiojančių THT nuostatų. Be to, toks Romos statute pasirinktas reglamentavimas užkerta kelią atsižvelgti į šios dinamiškos THT srities raidą.

Straipsnį sudaro keturios dalys. Pirmoje dalyje apžvelgiamos kariavimo priemonių pasirinkimą ribojančios THT nuostatos, antroje – įvertinama iki Tarptautinio baudžiamojo teismo įkūrimo įsteigtų tarptautinių baudžiamųjų tribunolų jurisdikcija dėl kariavimo priemonių. Trečioje dalyje aptariamas šio klausimo reglamentavimas Romos statute, galimos tokio reglamentavimo pasirinkimo priežastys ir argumentai, kodėl jis neatspindi galiojančios THT. Ga-

liausiai ketvirtoje dalyje pateikiami pasiūlymai dėl galimų šios problemos sprendimo būdų.

Nagrinėjant temą daugiausia naudotasi lyginamuoju metodu. Pagrindinis analizės objektas – THT sutartinės ir paprotinės nuostatos, reglamentuojančios kariavimo priemonių pasirinkimą, ir tarptautinių baudžiamųjų tribunolų statutai, skiriant ypatingą dėmesį Romos statutui.

Teisės literatūroje kariavimo priemonių reglamentavimas, o juo labiau jo sąsajos su TBT nuostatomis nagrinėjamas nedažnai. Vis dėlto 1999 m. „Teisės problemose“ publikuotame straipsnyje [30, p. 84–85], kuriame pateikiama bendra Romos statuto apžvalga, skiriama nemažai dėmesio derybų dėl su kariavimo priemonėmis susijusių karo nusikaltimų rezultatams. Vėlesni Lietuvos mokslininkų darbai labiau skirti Romos statuto nuostatų įgyvendinimo Lietuvos teisėje problemoms ir Tarptautinio baudžiamojo teismo proceso klausimams. Šiame straipsnyje nagrinėjamas ne tarptautinės ir nacionalinės teisės santykis, bet dviejų tarptautinės teisės šakų – THT ir TBT – nuostatų suderinamumas ir galimi jų neatitikties padariniai. Vis dėlto ši tema išlieka reikšminga ir Lietuvai, Romos statuto ir kone visų šiuolaikinės THT instrumentų dalyvei, nes kaltinimai dėl tariamo uždraustų ginklų naudojimo yra nuolatinis šių dienų konfliktų palydovas ir būtina aiškiai apibrėžti misijose, kuriose dalyvauja Lietuvos kariai, taikomus įsipareigojimus pagal tarptautinę teisę. Be to, diskusija šiuo klausimu galėtų būti naudinga formuojant Lietuvos poziciją tarptautiniuose forumuose, skirtuose THT ir TBT nuostatomis tobulinti.

1. Kariavimo priemonių ribojimas tarptautinėje humanitarinėje teisėje

Ginklų naudojimo apribojimai visada buvo sudedamoji THT dalis. Pagrindinėse THT sutartyse įtvirtintas principas, kad konflikto šalių teisė pasirinkti kariavimo priemones nėra neribota, neabejotinai yra ir tarptautinės paprotinės teisės dalis [2; 22 straipsnis, 9; 35 straipsnis, 11; 3 preambulės punktas, 13; 11 preambulės punktas]. Šis principas yra glaudžiai susijęs ir su pagrindiniais THT civilių ir kombatantų atskyrimo, draudimo sukelti nereikalingas kančias ir proporcingumo principais.

Vadovaujantis civilių ir kombatantų atskyrimo principu, tarptautinio ar netarptautinio ginkluoto konflikto šalys visada turi skirti civilius gyventojus ir kombatantus, taip pat civilinius ir karinius objektus ir imtis veiksmų tik prieš karinius objektus [9; 48 ir 51 straipsniai, 10; 13 straipsnis, 13; 11 preambulės punktas, 11; 2 preambulės punktas, 16; 20 preambulės punktas]. Taikant šį principą kariavimo priemonėms, yra draudžiamas arba ribojamas tam tikrų ginklų rūšių naudojimas, jei dėl jų sandaros ar veikimo būdo negalima užtikrinti civilių ir kombatantų atskyrimo. Be to, THT numato pareigą puolimą planuojantiems ar už jo vykdymą atsakingiems asmenims imtis visų įmanomų saugumo priemonių, kad būtų išvengta civilių gyventojų atsitiktinių aukų, sužeista kuo mažiau civilių ir nepadaryta žalos civiliniams objektams [9; 57 straipsnis].

Nereikalingų kančių uždraudimo principas neleidžia taikyti kariavimo metodų ir priemonių, sukeliančių pernelyg didelius sužalojimus ar nereikalingas kančias kom-

batantams ir ginkluotame konflikte nedalyvaujantiems asmenims [2; 23 straipsnis, 9; 35 straipsnis, 11; 3 preambulės punktas; 13; 11 preambulės punktas]. Kaip ir naudojant atskyrimo principą, ginkluoto konflikto šalys privalo visiškai atsisakyti tam tikrų ginklų arba riboti jų naudojimo būdus, jei toks šių ginklų naudojimas sukeltų nepagrįstai didelius sužalojimus ar nereikalingas kančias.

Nustatant, kokius sužalojimus ir kančias reikėtų laikyti nepagrįstais ir nereikalingais, ypač reikšmingas proporcingumo principas, įtvirtinantis taisyklę, kad draudžiama naudoti didesnę karinę jėgą, nei yra būtina norint pasiekti konkretų ir tiesioginį karinį tikslą, t. y. susilpninti priešininko karines pajėgas [1; 2 preambulės punktas]. Kitaip tariant, proporcingumo principas riboja kariavimo priemonių pasirinkimą, įpareigodamas kariaujančias šalis įvertinti ne vien tai, ar konkrečiais ginklais bus pasiektas karinis tikslas, bet ir užtikrinti, kad šių ginklų neišvengiamai padaryta humanitarinė žala nebūtų neproporcingai didelė [1; p. 38].

Nors minėti THT principai sukuria tvirtą teisinį kariavimo priemonių ribojimo pagrindą, dėl karinių konfliktų sudėtingumo ir nenuosejamumo bei dėl kariaujančių šalių taikomo skirtingo konkrečių situacijų vertinimo ypač sunku nustatyti tiksliai anksčiau aptartų apribojimų ribas. Greičiausiai dėl to tarptautinėje teisėje yra susiformavusi praktika, pagal kurią tam tikrų ginklų neteisėtumą nulemia ne tai, kad nėra leidimo, bet, atvirkščiai, – tiesiogiai tarptautinėje teisėje įtvirtintas draudimas [24; 52 punktas]. Kitaip tariant, leidžiamos naudoti tos kariavimo priemonės,

kurios nėra uždraustos. Atsižvelgdamos į tai, valstybės pripažino poreikį priimti tam tikrus ginklus draudžiančias ar ribojančias tarptautines sutartis.

Dėl aiškumo šias sutartis galima suskirstyti į dvi grupes: pirmą, susijusią su masinio naikinimo ginklais, ir, antra, susijusią su likusiais – įprastais – ginklais. Pirmą grupę sudaro trys pagrindinės tarptautinės sutartys – Sutartis dėl branduolinio ginklo neplatavimo (SBGN) [7], Bakteriologinių ir toksinių ginklų kūrimo, gamybos ir saugojimo uždraudimo bei jų sunaikinimo konvencija (BGK) [8] ir Cheminio ginklo kūrimo, gamybos, kaupimo ir panaudojimo uždraudimo bei jo sunaikinimo konvencija (CGK) [12]. BGK ir CGK visiškai uždraudžia visą, atitinkamai biologinių ir cheminių ginklų klasę. Branduolinių ginklų teisėtumo klausimas yra kur kas labiau kontroversiškas. Kadangi SBGN II straipsnis draudžia branduolinio ginklo neturinčioms valstybėms sutarties šalims (dabar – 184 valstybėms) perimti, gaminti arba kitaip įsigyti branduolinius ginklus, akivaizdu, kad tokius ginklus naudoti šioms valstybėms taip pat draudžiama. Kita vertus, analogiškas draudimas nėra įtvirtintas SBGN I straipsnyje, nustatančiame branduolinį ginklą turinčių valstybių išpareigojimus, nors konvencijos VI straipsnis įpareigoja visas valstybes sąžiningai vesti derybas dėl branduolinio nusiginklavimo. Į klausimą dėl branduolinių ginklų panaudojimo ar grasinimo jais teisėtumo paprašytas atsakyti Tarptautinis Teisingumo Teismas savo konsultacinėje išvadoje pripažino, kad nors „branduolinių ginklų panaudojimas ar grasinimas jais paprastai pažeistų ginkluotų konfliktų

metu taikytiną teisę ir visų pirma tarptautinę humanitarinę teisę, atsižvelgdamas į šiuo metu galiojančią tarptautinę teisę ir jam pateiktus įrodymus, Teismas negali vienareikšmiškai nuspręsti, ar branduolinių ginklų panaudojimas ar grasinimas jais būtų teisėtas ar neteisėtas kraštutinėmis savigynos aplinkybėmis, kai sprendžiamas valstybės išlikimo klausimas“ [24; rezoliucinės dalies 2 punkto E papunktis].

Nemažai šiuolaikinių tarptautinių sutarčių, susijusių su įprastu, t. y. ne masinio naikinimo, ginklų ribojimu, buvo priimtos kaip Konvencijos dėl tam tikrų įprastinių ginklų, kurie gali būti laikomi pernelyg žalojančiais arba veikia nesirinktinai, naudojimo uždraudimo arba apribojimo (KIG) [11] papildomi protokolai. Galiojantys penki papildomi protokolai draudžia neaptingamų dalelių naudojimą (I protokolas), riboja minų ir minų spąstų (II protokolas), padegamųjų ginklų (III protokolas) naudojimą ir apakinančių lazerinių ginklų naudojimą (IV protokolas) [11] bei numato priemones, kurių valstybės turi imtis dėl likusių nuo karo sprogmenų (V protokolas) [15]. 2001 m. buvo pakeistas KIG I straipsnis, išplečiant konvencijos galiojimą netarptautiniams ginkluotiems konfliktams. Ginklų naudojimą kariniuose konfliktuose ribojančių tarptautinių sutarčių buvo priimta ir iki KIG, pavyzdžiui, 1868 m. Sankt Peterburgo deklaracija, uždraudusi tam tikrų kulškų panaudojimą [1], arba 1899 m. ir 1907 m. Hagos konvencijos. Paskutiniu metu įprastų ginklų ribojimo srityje buvo priimti ir vieni iš ambicingiausių humanitarinės teisės instrumentų. 1997 m. Konvencija dėl priešpėstinių minų naudojimo, kaupimo, gamybos ir perdavimo uždraudi-

mo ir dėl jų sunaikinimo (PMK) [13] ne tik visiškai uždraudė šių ginklų naudojimą, bet ir įpareigojo valstybes dalyves per nustatytus terminus sunaikinti visas jų teritorijoje esančias priešpėstines minas. 2008 m. gegužę daugiau kaip 100 valstybių priėmė Konvenciją dėl kasetinių šaudmenų (KKŠ) [16], kuria buvo uždraustas šių ginklų naudojimas ir įtvirtintas valstybių įsipareigojimas sunaikinti jų atsargas. Konvencija įsigalios 2010 m. rugpjūčio 1 dieną.

Iš šios trumpos apžvalgos galima daryti išvadą, kad valstybių teisė pasirinkti kariavimo priemones yra ribojama bendrųjų THT principų, papročių ir daugelio tarptautinių sutarčių. Žinoma, šių apribojimų apimtis skiriasi kiekvienai valstybei, atsižvelgiant į tai, kokių tarptautinių dokumentų ji yra įsipareigojusi laikytis, tačiau kartu reikia pažymėti, kad su ginklų ribojimu susijusias sutartis, ypač dėl masinio naikinimo ginklų, yra ratifikavusios dauguma pasaulio valstybių¹.

2. Su kariavimo priemonėmis susiję karo nusikaltimai iki Romos statuto priėmimo

Nors THT įtvirtina išsamias valstybių veiksmus karinio konflikto metu reglamentuojančias taisykles, ji nenumato tarptautinio mechanizmo, nustatančio individualią atsakomybę už šių taisyklių laikymąsi. Nacionaliniai teisės aktai yra

¹ 2010 m. kovą SBGN dalyvių yra 189, BGK – 163, CGK – 188, o KĮG – 111 valstybių (atskirus papildomus protokolus ratifikavo nuo 64 iki 109 valstybių). PMK dalyvės yra 156 valstybės, nors JAV, Rusijos Federacija, Kinija, Indija, Pakistanas, Izraelis ir kt. konvencijos neratifikavo. KKŠ 2010 m. kovą buvo ratifikavusios 30 valstybių.

ir greičiausiai išliks svarbiausia THT įgyvendinimo priemonė, tačiau tuomet, kai valstybė nenori arba tikrai negali atlikti tyrimo ar nagrinėti THT įsipareigojimų pažeidimų atvejų, TBT yra tinkamiausias, jei ne vienintelis, šiuo metu būdas užtikrinti individualią atsakomybę už minėtus pažeidimus. Iš tiesų, TBT vystymosi pradžioje ši tarptautinės teisės šaka buvo kone išimtinai susijusi su karinio konflikto metu padarytais nusikaltimais, dar vadinamais karo nusikaltimais. Taigi, įvertinus, kaip valstybių teisė pasirinkti kariavimo priemones yra reglamentuojama THT, reikia išnagrinėti, kokia yra TBT nustatyta atsakomybės už šių įsipareigojimų nesilaikymą apimtis. Šiame skyriuje aptariami TBT šaltiniai iki Romos statuto priėmimo, o kitame – bus vertinamos pastarojo dokumento nuostatos. Dėl jų specifinio pobūdžio šiame straipsnyje nebus nagrinėjami mišrūs, t. y. Jungtinių Tautų ir konkrečios valstybės susitarimu sukurti, baudžiamieji tribunolai.

Apskritai reikia pažymėti, kad iki Romos statuto priimtuose tarptautinių tribunolų statutuose karo nusikaltimai apibrėžiami bendrai, o ne išvardijant atskiras baudžiamąsias veikas. 1945 m. svarbiausiems nelaisvėje laikomiems nacistinės Vokietijos pareigūnams teisti įsteigto Niurnbergo tarptautinio karinio tribunolo chartijos (Niurnbergo chartija) [4] 6 straipsnyje, apibrėžiančiame tribunolo jurisdikciją, nustatyta, kad karo nusikaltimai yra „karo įstatymų ir papročių pažeidimai, (įskaitant), tačiau neapsiribojant <...> karine būtinybe nepagrįstu naikinimu“. 1946 m. nusikaltimus Tolimuosiuose Rytuose padariusiems asmenims teisti įsteigto Tokijo tarptautinio

karinio tribunolo chartijos (Tokijo chartija) [5] 5 straipsnyje karo nusikaltimai apibrėžiami dar plačiau – „karo įstatymų ir papročių pažeidimai“. Galima daryti išvadą, kad šių dviejų tribunolų jurisdikcija apėmė visus THT pažeidimus, susijusius su kariavimo priemonių pasirinkimu.

1993 m. įsteigto Tarptautinio tribunolo asmenims, kaltinamiems sunkiais THT pažeidimais buvusios Jugoslavijos teritorijoje, teisti (Tribunolas buvusiai Jugoslavijai) statuto [17] atitinkamos nuostatos yra konkretesnės ir tiesiogiai nurodo į kariavimo priemones. Statuto 3 straipsnyje nustatyta, kad Tribunolas buvusiai Jugoslavijai turi jurisdikciją teisti „asmenis, pažeidusius karo įstatymus ir papročius, įskaitant, bet neapsiribojant <...> nuodingų ir kitų nereikalingas kančias sukelti skirtų ginklų naudojimui“. Nors tiesioginė nuoroda į nuodingus ginklus greičiausiai buvo įtraukta atsižvelgiant į susirūpinimą dėl išplėtos buvusios Jugoslavijos cheminių ginklų programos, minėta nuostata neabejotinai apima ir kitas ginklų rūšis. Šią išvadą Tribunolas buvusiai Jugoslavijai patvirtino *Martič* byloje, konstatuodamas, kad ataka nevaldomais kasetiniais šaudmenimis, kuriuos Jugoslavijos kariuomenė naudojo tankiai apgyvendintose vietovėse, įskaitant Zagrebo miestą, prilygo plataus masto atakai prieš civilius gyventojus dėl panaudotų ginklų savybių ir pasirinktų taikinių“ [26; 463 ir 469 punktai]. Taip pat svarbu pažymėti, kad *Tadič* byloje Tribunolas buvusiai Jugoslavijai pripažino, kad sunkūs THT pažeidimai, prilygstantys karo nusikaltimams pagal TBT, taip pat gali būti įvykdyti ir netarptautinio ginkluoto konflikto metu [25; 94 punktas].

1994 m. įsteigto Tarptautinio tribunolo asmenims, atsakingiems už genocidą ir kitus sunkius THT pažeidimus Ruandos teritorijoje, teisti (Tribunolas Ruandai) jurisdikcija buvo apribota THT nuostatomis, taikomomis netarptautiniams ginkluotiems konfliktams. Taigi jo Statuto [18] 4 straipsnyje nurodomi tik „sunkūs Ženevos konvencijų bendro 3 straipsnio <...> ir Antrojo papildomo protokolo pažeidimai“ bei pateikiamas nebaigtinis tokių pažeidimų sąrašas. Vis dėlto nors konkrečias kariavimo priemones reglamentuojančios tarptautinės sutartys į Tribunolo Ruandai jurisdikciją nepatenka, tai nereiškia, kad su uždraustų ginklų naudojimu susijusius karo nusikaltimus padarę asmenys galėtų išvengti atsakomybės. Kaip minėta straipsnio pradžioje, kariavimo priemonių teisėtumo klausimas visų pirma sprendžiamas atsižvelgiant į THT principus, kurie taip pat taikytini ir netarptautinių ginkluotų konfliktų metu bei atsispindi Tribunolo Ruandai statuto 4 straipsnyje nurodytuose dokumentuose.

Darytina išvada, kad į visų tarptautinių baudžiamųjų tribunolų, įsteigtų nagrinėti tarptautinių ginkluotų konfliktų ir su tam tikrais apribojimais netarptautinių ginkluotų konfliktų padarinius, statusus buvo įtraukti visi THT įtvirtinti kariavimo priemonių apribojimai.

3. Su kariavimo priemonėmis susiję karo nusikaltimai Romos statute

Vadovaujantis Romos statuto 5 straipsniu, Tarptautinio baudžiamojo teismo jurisdikcijai priklauso genocido nusikaltimas, nusikaltimai žmoniškumui, karo nusikalti-

mai ir agresijos nusikaltimas, kai pastarojo apibrėžimą patvirtins susitariančios šalys. Kitaip nei kitų tarptautinių tribunolų statutai, Romos statuto 6–8 straipsniuose labai detalai nurodoma, kokios veikos yra pripažįstamos nusikaltimais. Išsamus veikų, pripažįstamų karo nusikaltimais, sąrašas įtvirtintas Romos statuto 8 straipsnyje.

Sprendimo labai išsamiai apibrėžti Tarptautinio baudžiamojo teismo jurisdikciją padariniai yra dvejoji. Viena vertus, reikalavimas tiksliai ir aiškiai teisės aktuose apibrėžti baudžiamosios veikos požymius kyla iš vieno pagrindinių baudžiamosios teisės principų *nulla poena sine lege*. Susitariančios šalys tokiu būdu galėjo bandyti užkirsti kelią pernelyg plačiai aiškinti Romos statuto nuostatas [32; p. 115]. Šį argumentą patvirtina ir Romos statuto 22 straipsnio 2 dalies nuostata, kad „nusikaltimo sąvoka aiškinama labai tiksliai, nesivadovaujant jokia analogija“. Kita vertus, vadovaujantis tokiu požiūriu, neišvengiamai kyla grėsmė, kad tam tikros THT draudžiamos veikos gali likti nepaminėtos. Be to, atsižvelgiant į sudėtingą tarptautinių sutarčių keitimo procedūrą, baigtinis karo nusikaltimų sąrašas gali neparodyti THT vystymosi, todėl, pavyzdžiui, įsigaliojus naujiems sutartiniams THT įsipareigojimams, individuali baudžiamoji atsakomybė už juos nebūtų įtvirtinta, kol atitinkamai nebūtų pakeistas Romos statutai. Galiausiai reikia pažymėti, kad bendrosios nuorodos į THT pažeidimus tarptautinio teismo statute negalima laikyti iš *nulla poena sine lege* principo kylančios pareigos tiksliai apibrėžti baudžiamosios veikos požymius pažeidimu, nes THT šaltiniai, į kuriuos nurodoma, tiksliai ir konkrečiai apibūdina ginkluoto konflikto metu

draudžiamas veikas. Tokį požiūrį patvirtina ne vien ankstesniame skyriuje minėti kitų tarptautinių tribunolų statutų pavyzdžiai, bet ir nacionalinė praktika. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 112 straipsnyje „Uždraustų karo priemonių naudojimas“ THT draudžiamos kariavimo priemonės nėra išvardijamos konkrečiai, o pateikiama nuoroda į „Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių ar visuotinai pripažintų tarptautinių papročių dėl karo priemonių ar kariavimo būdų nuostatas“.

Į Tarptautinio baudžiamojo teismo jurisdikciją kaip karo nusikaltimai tarptautiniuose ginkluotuose konfliktuose patenka vos trys su kariavimo priemonėmis susijusios veikos. Romos statuto 8 straipsnio 2 dalies b punkto xvii papunktyje nurodyta, kad karo nusikaltimui prilygsta nuodingųjų medžiagų arba užnuodytų ginklų naudojimas, xviii papunktyje – troškinančiųjų, nuodingųjų ar kitokių dujų ir bet kokių kitų panašių skysčių, medžiagų ar užtaisų naudojimas ir xix punkte – naudojimas kulkų, kurios lengvai sprogsta ar deformuojasi žmogaus kūne, pavyzdžiui, kulkų su kietu apvalkalu, nevisišškai uždengiančiu kulkos šerdį, arba turinčių įpjovas. Netarptautinių ginkluotų konfliktų atveju karo nusikaltimu nėra pripažįstama nė viena su kariavimo priemonėmis susijusi veika. Maža to, minėtos 8 straipsnio nuostatos yra susijusios su XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje priimtomis THT sutartimis uždraustais ginklais [1–3], kurių naudojimo atvejų šiuolaikinių ginkluotų konfliktų metu beveik nepasitaiko.

Iš pirmo žvilgsnio tokią situaciją turėtų ištaisyti Romos statuto 8 straipsnio 2 dalies b punkto xx papunktis, pagal kurį karo

nusikaltimu pripažįstamas naudojimas ginklų, šaudmenų ir medžiagų bei kariavimo būdų, kurie sukelia nereikalingus sužalojimus ar kančias arba kurie veikia nesirinktinai, taip pažeidžiant tarptautinės ginkluoto konflikto teisės normas. Vis dėlto toje pačioje nuostatoje nurodyta, kad tokie ginklai turi būti visuotinai draudžiami (t. y. visiškai uždrausti, o ne ribojami – *aut. past.*) ir įtraukti į Romos statuto priede įtvirtintą sąrašą, priimtą pagal Statuto keitimo nuostatas (121 ir 123 straipsniai). Šis priedas iki šiol nėra priimtas ir dėl to minėta nuostata negalioja.

Darytina išvada, kad galiojančios Romos statuto nuostatos kariavimo priemonių srityje neatspindi visos galiojančios tarptautinės sutartinės ir paprotinės humanitarinės teisės. Dėl tokios situacijos kyla bent penkios problemos, susijusios su veiksmingu THT nuostatų įgyvendinimo užtikrinimu.

Pirma, Romos statute nėra įtvirtinta individuali tarptautinė baudžiamoji atsakomybė už kai kurių didžiosios daugumos pasaulio valstybių ratifikuotomis tarptautinėmis sutartimis visuotinai draudžiamų ginklų panaudojimą. Pavyzdžiui, Romos statute neįtvirtinta atsakomybė už BGK draudžiamų biologinių ginklų ir CGK draudžiamų cheminių ginklų panaudojimą. Taip pat šiame dokumente niekaip neatspindi SBGD II straipsnyje įtvirtintas absoliutus draudimas nebranduolinėms valstybėms naudoti branduolinį ginklą. Atsižvelgiant į šių ginklų keliamą grėsmę ir visiškai aiškias jų panaudojimą uždraudžiančias tarptautinių sutarčių nuostatas, tokia situacija turėtų būti laikoma didele Romos statuto spraga.

Antra, sunkiai pateisinamas Tarptautinio baudžiamojo teismo jurisdikcijos apribojimas tik kariavimo priemonės ribojančiomis ar draudžiančiomis sutartimis, taikomomis visoms Romos statuto susitariančioms šalims. Minėta, kad nemažai konkrečias ginklų rūšis ribojančių ar draudžiančių tarptautinių sutarčių – ypač įprastų ginklų srityje – nėra taikomos universaliai, t. y. jose įtvirtintos nuostatos dar nėra tapusios tarptautiniais papročiais. Vis dėlto atitinkamų sutarčių dalyvėmis tapusios valstybės yra išpareigojusios laikytis jose įtvirtintų reikalavimų ir todėl jų piliečiai arba karinėse pajėgose tarnaujantys asmenys neturėtų išvengti asmeninės atsakomybės vien dėl to, kad konkretaus ginklo draudimas nėra taikomas visų valstybių.

Trečia, Romos statuto 8 straipsnyje įtvirtintas baigtinis karo nusikaltimais pripažįstamų veikų sąrašas gerokai apriboja galimybę atspindėti THT vystymąsi. Nepaisant to, kad Hagos ir Ženevos konvencijos yra jau daugiau kaip šimtmetį taikomi ir beveik visų valstybių pripažįstami dokumentai, THT išlieka dinamiškai besivystančia tarptautinės teisės šaka. Greitas karinių technologijų tobulėjimas ir ankstesnių karinių konfliktų patirtis skatina tarptautinę bendruomenę priimti naujas teisinės apsaugos priemones, susijusias su ginklų ribojimu ar draudimu. Jau po Romos statuto įsigaliojimo 2002 m. liepą buvo priimta keletas svarbių dokumentų kariavimo priemonių srityje, pavyzdžiui, 2005 m. KİG papildomas protokolas dėl likusių nuo karo sprogmenų arba 2008 m. Konvencija dėl kasetinių šaudmenų.

Ketvirta, Romos statuto 8 straipsnio 2 dalies b punkto xx papunktyje įtvirtinta

nuostata, kad, net valstybėms susitarus dėl papildomo ginklų sąrašo, į jį galėtų būti įtraukti tik visuotinai draudžiami ginklai, taip pat turėtų būti vertinama kritiškai. Pažymėtina, kad dauguma THT sutarčių nevysiškai uždraudžia, bet tik iš dalies riboja tam tikrų ginklų naudojimą. Pavyzdžiui, KİG III protokolo 2 straipsnyje draudžiama oru paleidžiamais padegamaisiais ginklais atakuoti karinį taikinį, esantį civilių susitelkimo vietoje. Kitaip tariant, šių ginklų draudimas nėra visuotinis, nes tam tikrais atvejais juos galima naudoti prieš karinius taikinius. Vis dėlto reikia pripažinti, kad minėto protokolo pažeidimai teisiniu ar humanitariniu požiūriu nėra mažiau reikšmingi vien dėl to, kad padegamieji ginklai nėra draudžiami visais atvejais. Taigi sunku suprasti, kodėl į šį kriterijų reikėtų atsižvelgti nustatant Tarptautinio baudžiamojo teismo jurisdikciją.

Penkta, kelia abejonių tai, kad Romos statuto 8 straipsnio 2 dalies c punkte, kuriame įtvirtinti karo nusikaltimai ginkluoto netarptautinio konflikto atveju, nėra nė vienos veikos, susijusios su uždraustomis kariavimo priemonėmis. Tokia padėtis sunkiai pateisinama vien dėl to, kad daugelis ginklų ribojančių ar uždraudžiančių sutarčių visa apimtimi taikomos ir tarptautiniams, ir netarptautiniams ginkluotiems konfliktams. Ši argumentą dar labiau sustiprina Tribunolo buvusiai Jugoslavijai išvada *Tadić* byloje, kad „nesvarbu, ar „rimtas pažeidimas“ įvyko tarptautinio ar netarptautinio ginkluoto konflikto metu“ [25; 94 punktas]. Tarptautinis Raudonojo Kryžiaus Komitetas (TRKK) taip pat yra pripažinęs, kad „pagrįsta manyti, jog dauguma valstybių uždraustų ginklų naudoji-

mą netarptautiniuose ginkluotuose konfliktuose pripažintų karo nusikaltimais“ [29; p. 583].

Atsižvelgiant į šiuos argumentus, sunku sutikti su autoriais, teigiančiais, kad Romos statuto nuostatos „nenukrypo nuo paprotinės teisės“ [27; p. 387], nes 8 straipsnio taikymo sritis yra gerokai siauresnė nei galiojanti sutartinė ar paprotinė teisė. Reikėtų pritarti nuomonei, kad nors dalis minėtų taisyklių „be abejonės, yra paprotinės teisės dalis“, šiuo metu „tarptautinė bendruomenė nesugebėjo vieningai pritarti tam tikrų akivaizdžiausių kandidatų visuotiniam uždraudimui“ [31; p. 180]. Ši argumentą patvirtina ir TRKK, paprotinės humanitarinės teisės apžvalgoje nurodantis esant plačiai paplitusią praktiką tam tikrų ginklų panaudojimą pripažinti karo nusikaltimais ir pažymintis, kad kai kurios naujausios THT sutartys netgi įpareigoja susitariančias valstybes numatyti baudžiamąsias sankcijas už jų nuostatų pažeidimus [29; p. 600].

4. Romos statuto nuostatų trūkumų priežastys

Konstatavus, kad Romos statuto nuostatos neatspindi galiojančios THT nuostatų, ne mažiau svarbu aptarti, kokios buvo šių skirtumų priežastys.

Nesutarimai, susiję su konkrečiu Romos statuto 8 straipsnio turiniu dėl kariavimo priemonių, iškilo jau Parengiamajame komitete dėl Tarptautinio baudžiamojo teismo įsteigimo ir atsispindi šio komiteto Diplomatinei konferencijai dėl Tarptautinio baudžiamojo teismo įsteigimo pateiktame Romos statuto projekte [19; p. 18].

Šiame projekte buvo pateikti keturi nuostatos, kurioje įtvirtintos karo nusikaltimais pripažįstamos veikos, variantai. Į pirmąjį variantą, kurį pateikė JAV, buvo įtraukti dabar Romos statute minimi ginklai bei cheminiai ir biologiniai ginklai. Antrajame variante, be minėtų ginklų, buvo įtraukta nuoroda į ginklus, „kurie tapo visuotinai draudžiami pagal paprotinę arba sutartinę tarptautinę teisę“. Trečiajame variante, palaikytame Afrikos valstybių, kurį TRKK apibūdino kaip „tiksliai atspindintį galiojančią tarptautinę teisę“, pateikiama tik bendra nuoroda į ginklus, „kurie sukelia nereikalingus sužalojimus ar kančias arba kurie veikia nesirinktinai“. Galiausiai ketvirtajame variante, kurį palaikė Indija, Ukraina ir kelios kitos šalys, prie antrajame variante nurodyto sąrašo buvo pridėti branduoliniai ginklai, priešpėstinės minos ir apakinantys lazeriniai ginklai [20; p. 229, 242, 248–250].

Tokios nesuderinamos pozicijos lėmė nuomonių skirtumus Diplomatinės konferencijos metu. Didžiausių nesutarimų kilo tarp branduolinius ginklus turinčių valstybių ir šalių grupės, siekusios įtvirtinti tiesioginę nuostatą į branduolinius ginklus kaip THT draudžiamą kariavimo priemonę. Nepavykus susitarti dėl branduolinių ginklų statuso, buvo užkirstas kelias ir biologinių bei cheminių ginklų panaudojimą pripažinti karo nusikaltimu.

Be to, bendro pobūdžio nuostatai į ginklus, kurie sukelia nereikalingus sužalojimus ar kančias arba veikia nesirinktinai, pasipriešino valstybės, siekusios išvengti, jų manymu, pernelyg plataus tokios nuorodos aiškinimo teismo praktikoje. Šių šalių manymu, bendro pobūdžio nuostata galėjo

atverti galimybę Tarptautiniam baudžiamajam teismui pripažinti neteisėtus tokius ginklus, kaip antai priešpėstinės minos, nors jas draudžiančios konvencijos dalyvėmis yra ne visos Romos statuto susitariančios šalys.

Dėl šių priežasčių konferencija nepajėgė susitarti nei dėl bendros nuorodos į THT draudžiamas kariavimo priemones, nei dėl konkretaus ginklų sąrašo, kuriais būtų aiškiai apibrėžę, kokių ginklų panaudojimas būtų pripažįstamas karo nusikaltimu. Taigi dabartinė Romos statuto 8 straipsnio 2 dalies b punkto xx papunkčio redakcija yra derybų aklovietės atspindys, atidėjęs šio klausimo sprendimą bent iki 2009 metų, nes pagal Romos statuto 121 straipsnį jo pakeitimai galimi tik suėjus septyneriems metams po įsigaliojimo.

Minėtame 1999 m. „Teisės problemose“ publikuotame straipsnyje konstatuota, kad „tarptautinė bendrija turi gerą dešimtmetį konsensuso dėl papildomų draudžiamų ginklų rūšių įtraukimo formavimui“ [30, p. 85]. Praėjus daugiau nei dešimčiai metų reikia pripažinti, kad prie konsensuso priartėti pavyko tik labai nedaug.

5. Galimi Romos statuto nuostatų dėl kariavimo priemonių tobulinimo būdai

Apibrėžus Romos statuto trūkumus, reikėtų išanalizuoti būdus sumažinti ar panaikinti neigiamą jų poveikį.

Pirma, reikia pažymėti, kad kai kurias iš šiame straipsnyje minėtų problemų jau bandoma spręsti. 2009 m. lapkričio 18–26 d. vykusioje Romos statuto šalių asamblėjos 8-ojoje sesijoje valstybės pritarė

Belgijos pasiūlymui teikti 2010 m. viduryje įvyksiančiai Romos statuto peržiūros konferencijai pasiūlymą papildyti karo nusikaltimus *netarptautinio* ginkluoto konflikto metu reglamentuojantį Romos statuto 8 straipsnio 2 dalies e punktą veikomis, uždraudžiančiomis, pirma, nuodingųjų medžiagų arba užnuodytų ginklų, antra, troškinančiųjų, nuodingųjų ar kitokių dujų ir, trečia, kulku, kurios lengvai sprogsa ar deformuojasi žmogaus kūne, panaudojimą [23; p. 34]. Pritarus šiam siūlymui, netarptautinių ginkluotų konfliktų metu karo nusikaltimais būtų pripažįstamos tos pačios su kariavimo priemonėmis susijusios veikos, kaip ir tarptautinio ginkluoto konflikto metu. Vis dėlto net ir susitarus dėl tokio Tarptautinio baudžiamojo teismo jurisdikcijos išplėtimo, kitos šiame straipsnyje nurodytos problemos liktų neišspręstos.

Antra, reikia pripažinti, kad vienas iš Romos statuto trūkumų ištaisymo būdų yra patvirtinti ginklų, kurių panaudojimas būtų pripažįstamas karo nusikaltimu, sąrašą, vadovaujantis Romos statuto 8 straipsnio 2 dalies b punkto xx papunkčio nuostatomis. Kaip minėta, Romos statuto pakeitimai galimi nuo 2009 m., todėl pirmoji šio dokumento peržiūros konferencija numatyta tik 2010 m. viduryje ir joje siekiama nagrinėti tik siūlymus, dėl kurių yra beveik visiškai sutariama [21; p 2]. Atsižvelgiant į Diplomatines konferencijos metu paaškinėjusius valstybių pozicijų skirtumus, abejotina, ar iki 2010 m. būtų pasiektas bendras sutarimas dėl tokio sąrašo tikslingumo ir galimo turinio. Tai patvirtina ir diskusijos Romos statuto šalių asamblėjos aštuntojoje sesijoje, kurioje buvo pritarta tik minėtiems ribotos apimties Belgijos siūlytiems

pakeitimams, panaikinantiems su kariavimo priemonėmis susijusių karo nusikaltimų skirtumus tarptautiniuose ir netarptautiniuose ginkluotuose konfliktuose.

Juo labiau reikia pripažinti, kad net ir priėmus minėtą ginklų sąrašą būtų išspręsta tik dalis problemų, nes ir toliau būtų ignoruojamas THT vystymasis. Kitaip tariant, kiekvieną kartą išgaliojus naujai ginklus ribojančiai arba draudžiančiai tarptautinei sutarčiai, reikėtų priimti atitinkamus Romos statuto pakeitimus.

Trečia, susitariančios šalys galėtų nuspręsti panaikinti Romos statuto 8 straipsnio 2 dalies b punkto xx papunkčio reikalavimą patvirtinti draudžiamų ginklų sąrašą ir vietoje jo įtvirtinti bendro pobūdžio nuorodą į ginklą, kurie sukelia nereikalingus sužalojimus ar kančias arba kurie veikia nesirinktinai, naudojimą, taip pažeidžiant THT nuostatas. Taip būtų ne tik išspręstas tam tikrų šiuo metu visuotinai draudžiamų ginklų įtraukimo klausimas, bet ir sudaryta galimybė atspindėti THT vystymąsi. Tokį pasiūlymą Romos statuto susitariančioms valstybėms 2009 m. pateikė Belgija, jis sulaukė ir plataus nevyriausybinų organizacijų palaikymo [33]. Vis dėlto Romos statuto šalių asamblėjos aštuntojoje sesijoje Belgija nusprendė neteikti šio pasiūlymo peržiūros konferencijai, atsižvelgdama į skeptišką kai kurių valstybių požiūrį [22].

Ketvirta, būtina įvertinti, ar, panaudojus THT draudžiamas kariavimo priemones, nėra padaromos kitos karo nusikaltimais pripažįstamos veikos. Paprastai valstybių susitarimas dėl tam tikrų ginklų neteisėtumo pagal THT yra grindžiamas išvada, kad šie ginklai pažeidžia vieną iš pagrindinių THT principų, t. y. juos naudojant nega-

lima atskirti civilių nuo kombatantų arba yra sukeliama pernelyg dideli sužalojimai ar nereikalingos kančios. Taigi galima daryti prielaidą, kad THT uždraustų ginklų naudojimas taip pat galėtų prilygti ir, pavyzdžiui, Romos statuto 8 straipsnio 2 dalies b punkto iv papunktyje įtvirtintai veikai, t. y. karo atakai, kai yra žinoma, kad ji taps atsitiktinės civilių žūties ar suluošinimo priežastimi, padarys žalą civiliniams objektams, ilgalaikę ir didelę žalą gamtinei aplinkai, aiškiai didesnę nei ta, kurios reikia siekiant konkretaus ir tiesioginio numatomo karinio pranašumo. Iš pirmo žvilgsnio tokį požiūrį patvirtina ir teismų praktika. Pavyzdžiui, Tribunolas buvusiai Jugoslavijai minėtoje byloje *Martič* konstatavo, kad kasetinių šaudmenų, kurie sprendimo priėmimo metu nebuvo draudžiami, panaudojimas dėl šiems ginklams būdingų savybių prilygo neteisėtai atakai prieš civilius [26; p. 463, 469]. Tie patys argumentai galėtų būti taikomi ir netarptautinių ginkluotų konfliktų atveju, nes remiantis Romos statutu netarptautinio ginkluoto konflikto metu karo nusikaltimais pripažįstamos tokios veikos, kaip antai tiesiogiai karo veiksmuose nedalyvaujančių civilių tyčinis užpuodinėjimas (8 straipsnio 2 dalies e punkto i papunktis).

Nepaisant tokio požiūrio patrauklumo, reikėtų išskirti vieną reikšmingą jo trūkumą. Kaip buvo nurodyta anksčiau, tai, kad Romos statuto 8 straipsnio 2 dalies b punkto xx papunkčio nuostata negali būti realiai taikoma, kol nebus priimtas joje nurodytas ginklų sąrašas, rodo sutarties šalių nesugebėjimą susitarti dėl individualios tarptautinės baudžiamosios atsakomybės taikymo su kariavimo priemonėmis susiju-

sių karo nusikaltimų atveju. Atsižvelgiant į tai galima teigti, kad Romos statuto susitariančios šalys *neneigia*, kad tam tikrų THT draudžiamų ginklų panaudojimas yra karo nusikaltimas, o tik nusprendė *laikinais atidėti* šio klausimo sprendimą, kol bus pasiektas susitarimas Romos statute nustatyta tvarka. Kitaip tariant, dabartinė minėtos nuostatos redakcija gali rodyti valstybių valią neįtraukti kai kurių su kariavimo priemonėmis susijusių karo nusikaltimų į Tarptautinio baudžiamojo teismo jurisdikciją, kol nebus pasiektas susitarimas dėl tikslaus draudžiamų kariavimo priemonių sąrašo. Taigi nors galutinę išvadą šiuo klausimu bus galima padaryti tik atsiradus atitinkamai teismo praktikai, nagrinėjant bylas dėl karo nusikaltimų Tarptautiniam baudžiamajam teismui galėtų būti užkirstas kelias atsižvelgti į aplinkybes, susijusias su tam tikrų THT draudžiamų kariavimo priemonių panaudojimu, nes, vadovaujantis Romos statuto 8 straipsnio 2 dalies b punkto xx papunkčiu, tai nepriklauso jo jurisdikcijai.

Išvados

Romos statuto nuostatos dėl su kariavimo priemonėmis susijusių karo nusikaltimų nevisiškai atspindi sutartinę ir paprotinę THT, ribojančią arba draudžiančią tam tikrų ginklų naudojimą. Dėl tokios THT ir TBT nuostatų neatitikties asmenys, ginkluoto konflikto metu naudoję draudžiamus ginklus, gali nebūti patraukti baudžiamojon atsakomybėn, nes, vadovaujantis Romos statutu, jų padaryta veika nėra pripažįstama karo nusikaltimu.

Šie skirtumai visų pirma atsirado dėl to, kad, kitaip nei ankstesnių tarptautinių

baudžiamųjų tribunolų statutuose, Romos statute Tarptautinio baudžiamojo teismo jurisdikcija apibrėžiama ne pateikiant bendrą nuorodą į galiojančią THT, bet tiksliai apibrėžiant kiekvieną karo nusikaltimu pripažįstamą veiką.

Derybų dėl Romos statuto metu kilę ginčai dėl branduolinių ginklų naudojimo teisėtumo lėmė, kad nors karo nusikaltimais pripažįstamas daugiau kaip prieš šimtmetį neteisėtai pripažintų ir dabar beveik nebenaudojamų ginklų panaudojimas, nėra numatyta baudžiamoji atsakomybė net už visuotinai uždraustų cheminių ar biologinių ginklų naudojimą. Be to, pateikiamas baigtinis draudžiamų ginklų sąrašas suvaržo galimybę Romos statute atspindėti THT vystymąsi, nes kiekvieną kartą valstybėms susitarus dėl naujo kariavimo priemonės ribojančio ar draudžiančio dokumento, jo nesilaikymą pripažinti karo nusikaltimu bus galima tik atlikus sudėtingą Romos statuto pakeitimo procedūrą. Abejonių taip pat kelia Romos statuto nuostata, kad karo nusikaltimais būtų pripažintas tik visuotinai draudžiamų ginklų naudojimas, neatsižvelgiant į tai, kad THT ne vien draudžia, bet ir riboja tam tikrų ginklų naudojimą. Galiausiai su THT sunkiai suderinama Romos statuto nuostata, kad karo nusikaltimais pripažįstamas draudžiamų ginklų naudojimas tik tarptautinių ginkluotų konfliktų metu, nors pagal THT analogiški išpareigojimai yra numatyti ir netarptautinių ginkluotų konfliktų atveju. Tiesa, pasiūlymui panaikinti šį skirtumą buvo pritarta 2009 m. lapkritį. Romos statuto šalių asamblėjos aštuntojoje sesijoje.

Straipsnyje nurodytos problemos galėtų būti išspręstos Romos statuto priede

įtvirtinus ginklų, kurių panaudojimas būtų pripažįstamas karo nusikaltimu, sąrašą. Vis dėlto, atsižvelgiant į sudėtingą Romos statuto nuostatų keitimo procedūrą ir dinamišką tarptautinės humanitarinės teisės raidą, būtų tikslingiau vadovautis kitų tarptautinių baudžiamųjų tribunolų statutuose taikyta praktika, Romos statuto 8 straipsnyje numatant bendrą nuorodą, kad visų THT draudžiamų ar ribojamų ginklų, kurie sukelia nereikalingus sužalojimus ar kančias arba kurie veikia nesirinktinai, naudojimas pripažįstamas karo nusikaltimu. Tiesa, reikia pripažinti, kad valstybėms vis dar nepasiekus sutarimo dėl branduolinių ginklų naudojimo pripažinimo karo nusikaltimu, sunku tikėtis, kad sprendimas dėl šiamo straipsnyje nagrinėtų problemų būtų priimtas artimiausiu metu.

Kol bus pasiektas susitarimas dėl atitinkamų Romos statuto pataisų, situacijoms, kai ginkluoto konflikto metu panaudojami THT draudžiami ginklai, įvertinti galėtų būti taikomos kitos Romos statuto nuostatos, pavyzdžiui, numatančios atsakomybę už karo ataką, kai yra žinoma, kad ji taps atsitiktinės civilių žūties ar suluošinimo priežastimi. Kita vertus, dabartinė Romos statuto 8 straipsnio 2 dalies b punkto xx papunkčio redakcija gali rodyti susitariančių šalių valią neįtraukti kai kurių su kariavimo priemonėmis susijusių karo nusikaltimų į Tarptautinio baudžiamojo teismo jurisdikciją, kol nebus pasiektas susitarimas dėl tikslaus draudžiamų kariavimo priemonių sąrašo. Todėl, nagrinėjant bylas dėl karo nusikaltimų pagal minėtas nuostatas, Tarptautiniam baudžiamajam teismui galėtų būti užkirstas kelias atsižvelgti į aplinkybes, susijusias su tam tikrų THT draudžiamų kariavimo priemonių panaudojimu.

LITERATŪRA

1. Declaration Renouncing the Use, in Time of War, of Explosive Projectiles Under 400 Grammes Weight. 1868 m. lapkričio 29 d. – gruodžio 11 d. Prieiga per internetą: <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/130?OpenDocument>.
2. Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land, 1907 m. spalio 18 d. Prieiga per internetą: <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/195?OpenDocument>.
3. Protocol for the Prohibition of the Use of Asphyxiating, Poisonous or Other Gases, and of Bacteriological Methods of Warfare. Geneva, 1925 m. birželio 17 d. Prieiga per internetą: <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/280?OpenDocument>.
4. Agreement for the Prosecution and Punishment of the Major War Criminals of the European Axis, and Charter of the International Military Tribunal, 1945 m. rugpjūčio 8 d. Prieiga per internetą: <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/350?OpenDocument>.
5. International Military Tribunal for the Far East Charter, 1946 m. sausio 19 d. <http://www.jus.uio.no/treaties/04/4-06/military-tribunal-far-east.xml>.
6. Ženevos konvencija dėl sužeistųjų ir ligonių padėties veikiančiose armijose pagerinimo, 1949 m. rugpjūčio 12 d. // Valstybės žinios, 2000-07-29, Nr. 63-1905.
7. Sutartis dėl branduolinio ginklo neplatavimo, 1968 m. liepos 1 d. // Valstybės žinios, 2007-12-28, Nr. 137-5569.
8. Bakteriologinių ir toksinių ginklų kūrimo, gamybos ir saugojimo uždraudimo bei jų sunaikinimo konvencija, 1972 m. balandžio 10 d. // Valstybės žinios, 1997-06-25, Nr. 59-1370
9. 1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos konvencijų Papildomas protokolai dėl tarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (I protokolai), 1977 m. birželio 8 d. // Valstybės žinios, 2000-07-29, Nr. 63-1909.
10. 1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos konvencijų Papildomas protokolai dėl netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (II protokolai), 1977 m. birželio 8 d. // Valstybės žinios. 2000-07-29, Nr. 63-1910.
11. Jungtinių Tautų 1980 metų konvencija dėl tam tikrų įprastinių ginklų, kurie gali būti laikomi pernelyg žalojančiais arba veikia nesirinktinai, naudojimo uždraudimo arba apribojimo, 1980 m. spalio 10 d. // Valstybės žinios: 1998-09-23, Nr. 83-2312.
12. Konvencija dėl cheminio ginklo kūrimo, gamybos, kaupimo ir panaudojimo uždraudimo bei jo sunaikinimo, 1993 m. sausio 13 d. // Valstybės žinios, 1998-04-15, Nr.35-935.
13. Konvencija dėl priešpėstinių minų naudojimo, kaupimo, gamybos ir perdavimo uždraudimo ir dėl jų sunaikinimo, 1997 m. rugsėjo 18 d. // Valstybės žinios. 2003-05-21, Nr.49-2160.
14. Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas, 1998 m. liepos 8 d. // Valstybės žinios, 2003-05-21, Nr. 49-2165.
15. Jungtinių Tautų 1980 metų konvencijos dėl tam tikrų įprastinių ginklų, kurie gali būti laikomi pernelyg žalojančiais arba veikia nesirinktinai, naudojimo uždraudimo arba apribojimo protokolas dėl likusių nuo karo sprogmenų (V protokolas), 2003 m. lapkričio 23 d. // Valstybės žinios. 2004-08-05, Nr.122-4461.
16. Convention on Cluster Munitions, 2008 m. gegužės 30 d. Prieiga per internetą: <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/620?OpenDocument>.
17. Statute of the International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991, 1993 m. gegužės 25 d. Prieiga per internetą: <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/555?OpenDocument>.
18. Statute of the International Criminal Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Genocide and Other Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of Rwanda and Rwandan citizens responsible for genocide and other such violations committed in the territory of neighbouring States, between 1 January 1994 and 31 December 1994, 1994 m. lapkričio 8 d. Prieiga per internetą: <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/565?OpenDocument>.
19. Report of the Preparatory Committee on the Establishment of an International Criminal Court, A/CONF.183/2/Add.1, 1998 m. balandžio 14 d.
20. Official Records of the United Nations Diplomatic Conference of Plenipotentiaries on the Es-

- establishment of an International Criminal Court, Volume III. UN Doc. A/CONF.183/13.
21. Review Conference: scenarios and options. Preliminary paper by the RevCon focal point Mr. Rolf Einar Fife to the Fifth Session of the Assembly of States Parties, UN Doc. ICC-ASP/5/INF.2, 2006 m. lapkričio 21 d.
 22. Eighth ICC-ASP Bureau Meeting 5 May 2009 Agenda and Decisions, 2009 m. gegužės 5 d. Prieiga per internetą: <http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/7CCDACBA-C5E2-4FF9-B253-8FB27C85E405/0/ICCASP2009Bureau0605May2009ENG.pdf>.
 23. Official Records of the Eighth session of the Assembly of the States Parties to the Rome Statute of the International Criminal Court, Volume I, Part II, UN Doc. ICC-ASP/8/20, 2009 m. lapkričio 18-26 d.
 24. *Legality of the threat or use of nuclear weapons* (General List No. 95), Advisory Opinion of the International Court of Justice, 1996 m. liepos 8 d. Prieiga per internetą: <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=4&k=e1&p3=4&case=95>.
 25. *Prosecutor v. Dusko Tadic aka "Dule" (Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction)*, IT-94-1, International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY), 1995 m. spalio 2 d. Prieiga per internetą: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/47fd520.html>.
 26. *Prosecutor v. Milan Martić (Judgment)*, IT-95-11-T, International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, 2007 m. birželio 12 d. Prieiga per internetą: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/469de5652.html>.
 27. Ilias Bantekas. *International Criminal Law*. 2 ed. Routledge Cavendish, 2003.
 28. Jean-Marie Henckaerts. *Paprotinės tarptautinės humanitarinės teisės studija: indėlis į teisės viršenybės supratimą ir laikymąsi ginkluoto konflikto metu*. Prieiga per internetą: [http://www.icrc.org/Web/eng/siteeng0.nsf/htmlall/customary-law-translations_res/\\$File/LIT-irrc_857_Henckaerts.pdf](http://www.icrc.org/Web/eng/siteeng0.nsf/htmlall/customary-law-translations_res/$File/LIT-irrc_857_Henckaerts.pdf).
 29. Jean-Marie Henckaerts et al. *Customary international humanitarian law*. ICRC. Cambridge University Press, 2005.
 30. Jusys O., Paulauskas R., Švedas G. *Tarptautinis baudžiamasis teismas // Teisės problemos*, 1999, Nr. 4. p. 71–107.
 31. Edward K. Kwakwa. *The International Law of Armed Conflict: Personal and Material Fields of Application*. Martinus Nijhoff Publishers, 1992.
 32. William A. Schabas. *Introduction to the International Criminal Court*. 3ed. Cambridge University Press, 2007.
 33. Coalition for the International Criminal Court (CICC) Statement to the New York Working Group Informal Discussions on the Review Conference, 2009 m. balandžio 14 d. Prieiga per internetą: http://www.iccnw.org/documents/CICC_Review_Conference_Team_Statement_to_NYWG_140409.pdf.

**WAR CRIMES RELATED TO THE CHOICE OF MEANS OF WAR:
FOG OF WAR IN THE CROSSROADS OF INTERNATIONAL HUMANITARIAN
LAW AND INTERNATIONAL CRIMINAL LAW**

Dovydas Špokauskas

S u m m a r y

The article assesses whether the applicable rules of international criminal law fully reflect conventional and customary rules of international humanitarian law in the field of the right to choose means of warfare. It concludes that exhaustive list of war crimes

stipulated by the Rome Statute of the International Criminal Court does not cover the entire body of applicable international humanitarian law and does not allow to reflect constant changes in this area of international humanitarian law.

Įteikta 2010 m. sausio 11 d.

Priimta publikuoti 2010 m. balandžio 7 d.